

התפתחות הטקטיקה הסוביטית

במלחמת
העולם
השניה

אותן שיטות של ניהול-קרב, אשר הלמו את התנאים הקונקרטיים ואת חוקיותה-הפנימית של היאבקות-מזוינת בשנות-המלחמה, זכו להתפתח ולהיות לנכסי-צאן ברזל מגובשים. הדברים אמורים, בראש-וראשונה, בכל הנוגע לקביעת מבנה ארגוני תכליתי לעוצבות, יחידות ויחידות-משנה, אשר יאפשר להן עצמאות מכסימלית; להכנת קרב תוך מש-כיזמן מוגבלים — וניהולו בתנופה, תוך קביעת מט-רות לעומק רב; ליצירה מושכלת של איגודי-מהלך-מה — ולאמנות התמרון בכוחות ובאמצעים במהלך הלחימה; למרדף מהיר-קצב; להתגברות על קוי-בניינים של הגנת היריב ולצליחת מכשולי-מים גדולים ללא השתהות להכנות; לניהול פעולות לילה; להשגת הפתעה — ולארגונם ולקיומם של שיתוף-פעולה בלתי-פוסק ושל שליטה גמישה בגייסות.

התפתחות קרב ההתקפה

שינויים מרחיקי-לכת במיוחד חלו במהלך שנות-המלחמה בטקטיקה של קרב-ההתקפה, אשר היה — החל משנת 1943 — את צורת הקרב העיקרית של צבא ברה"מ. עיקרי קרב ההת-

גנ' ארמיה ד"ר פרופ' פי' קורוצ'קין

2-3 טנקים ו-0.4-0.3 פלוגות הנדסה. במערכות שנת 1945 היה שינוי מהפכני ממש לעומת 1941: דיביזיות רגלים תקפו בגורות ברוחב של 2.5-2 ק"מ — הצפיפות לקילומטר עלתה עד: 8-6 גדודי רגלים, 250-200 תותחים ומרגמות, 30-20 טנקים ו-4-3 פלוגות הנדסה.

אכן, עתה היה צורך להדביר כיאות את הגנת האויב, שעומקה וצפיפותה גברו בצורה ניכרת. בהבקעת ההגנה נשתקפה עלית כושרו של הפיקוד.

תבנית קרב בהתקפה

שינויים מהותיים בשנות המלחמה חלו בתבניות הקרב של הגייסות. בתחילה לא הלמו הללו את דרישות שדה הקרב. בכל הרמות — מהפלוגה עד הדיביזיה — נהגו לקיים בהתקפה דרגים שניים. כתוצאה מכך, מתוך 27 פלוגות רגלים שבו דיביזיה, יכלו לתקוף בעת יבוענה אחת רק 8 פלוגות. עמדות האש של הארטילריה היו מרוחקות מדי מקו החזית, דבר שמנע ניצול אשן במלואה. טנקים שבסיוע צמוד — או שלא היו קיימים כלל, או שהשתמשו בהם בפיזור רב, בקבוצות זעירות ובגורה רחבה. כל זה לא איפשר הנחתת מהלומה התחלית רבת-עוצמה וגרר אבידות גדולות ובלתי-מוצדקות לטנקים.

ויש לזכור: באותה תקופה לא היתה הגנת האויב עמוקה, אלא מבוססת על מוצבים עצמאיים. רוזנת בכוחות ובאמצעים היתה מעטה יחסית, ולא מפותחת-דנה מבחינה הנדסית. כתוצאה מכך, הוחל בסתיו 1942 בעריכת תבניות קרב חד-דרגיות: בכל היחידות והעוצבות. מחלקות ופלוגות חייבות היו לתקוף בשרשרת — וזו נשמרה כתבנית היסוד. ביחידות עד תום המלחמה. כך נתאפשר להפעיל בקרב בעת יבוענה אחת עד 80 אחוזים מאמצעי האש שבדיביזיה, לצמצם בצורה בולטת את האבידות באדם ובכלי-נשק ולהשיג קצבי הבקעה מהירים יותר.

בתנאים אלה האירה ההצלחה פנים לצבא הסובייטי. במסעי החורף 1942-1943 אילצו את הגרמנים לעבור להגנה רצופה ועמוקה; וב-1945-1944 — אילצום להגיע אפילו למערכי-הגנה, שבשכלולם ההנדסי, וברוזתם באמצעי-אש, השתוו ממש עם מבצרים נרחבים.

תנאים חדשים אלה אילצו גם את הפיקוד הסובייטי לבקש אחר תבניות קרב חדשות; ובינתיים גדלו כמותית גם אפשרויותיו: בארטילריה ובטנקים, באמצעי-הנדסה ובאוויריה, בדיביזיות ובחטיבות החלו להקים דרג שני, ולעתים אפילו שלישי. עלתה עצמת אגדי-הארטילריה של הדיביזיות, עתודות הנ"ט, צותי-החסימה ההנדסיים הניידים והטנקים שבסיוע צמוד לרגלים.

צמצום גזרות-ההתקפה, שיפור יכולת האש והיערכות הכוחות לעומק — כל אלה איפשרו להשיג לא רק צפיפויות טקטיות גדולות בתחילת הקרב, אלא גם לקיים צפיפויות אלו עד להשלמת משימת-היום. לקח הקרב

קפה — אשר יישומם הוא שהשתנה והתפתח עם שנות המלחמה — פשוטים היו. מטרת ההתקפה — הבסה מוחלטת של האויב. ההתקפה היתה צורת-קרב על-חילית, בה השתתפו כל החילות על אמצעי-לחימתם השונים. קרבי-ההתקפה התחיל, בדרך כלל, בהבקעת מערך-ההגנה, וביצירת תנאים נוחים להטלת עוצבות-ניידות למערכה, לשם פיתוח ההתקפה אל העומק ולשם השמדת עתודות אופרטיביות של היריב. הצלחת ההבקעה היתה מותנית במידה-רבה בבחירה נכונה של כיוון המאמץ-העיקרי. בשעת מילוי המשימה הובאו בחשבון הכננה, שהונחה ביסוד המבצע, אופי הגנת האויב והיערכותו, כוחות התוקפים ואמצעייהם, תנאי השטח, מזג-האוויר וכו'.

בחירת כיוון המאמץ-העיקרי היתה את היסוד להחלטת המפקד. אך להשגת הצלחה הכרחי היה גם לרכז את עיקר הכוחות בכיוון שנבחר, וליצור עדיפות מרעת; ובמיוחד — להשיג עדיפות באש, ליצור אגרופי-שריון חזקים ולשמור על גורם ההפתעה.

כיצד נבחנו עיקרים תיאורטיים אלה במבחן המציאות — וכיצד עמדו בהתמודדות עם אויב חזק, שנון ובעל נסיון? כיצד התפתחו העיקרים, ומה השתכלל במשך הזמן ביישומם?

צפיפות בהתקפה

בשלב הראשון של המלחמה, בשל חוסר נסיון קרבי, נערכו תכופות הכוחות הסובייטיים בפריסה שוה ולא-מרוכזת לרוחב החזית, פעלו בגורות רחבות מאוד וניסו להנחית מהלומות חזיתיות על קני ההתנגדות העיקריים של האויב. עקב מחסור רציני בתותחים, טנקים, גייסות-הנדסה ומטוסים, לא נתאפשר להדביר כיאות את הגנת האויב; דבר זה גרר אבידות כבדות, ותכופות אף אי-מילוי המשימות שהוטלו.

אך במשך הזמן עלתה בהתמדה הצפיפות הטקטית — ונשי-תכללה אומנות ריכוז הכוחות במאמץ-העיקרי והפעלתו במפ"תיע. תחילה היו הצפיפויות בהתקפה דלות מאוד. כך, למשל, במתקפת-הנגד של חורף 1941-1942 במבואות מוסקבה בקר שי הצליחו הכוחות הסובייטיים ליצור בגזרות-ההתקפה של דיביזיות-הרגלים (ברוחב 10-5 ק"מ) צפיפויות לקילומטר אחד בשיעור: 1.5-1 גדודי-רגלים, 15-35 תותחים ומרגמות.

טנקים וח"ר, תוקפים במשולב

בעת ביותר: תכנון הפעולות, ארגון השליטה על הגייסות ושיתוף הפעולה בין גורמים אלה. בשלב המלחמה הראשון רבים היו עדיין המפקדים שלא השפילו לארגן את הקרב כראוי: את המשימות היו קובעים על־סמך המפה; לא הפעילו קבוצות סיור; כמעט ולא הניחו למפקדי הפלוגות והגדודים — ולפעמים אף למפקדי החטיבות — משך־זמן הכרחי לאור־יום לתכנון הקרב ולארגונו. הארטילריה לא „עיבדה“ כיאות באשה את יעדי ההתקפה, ולרוב אף לא סייעה די־הצורך באש ליחידות המסתערות; הטנקים היו ניתקים מיחידות הרגלים; חיל־האוויר היה מנחית מהלומות בעומק מערכי ההגנה של האויב — ולא על מוצבי ההגנה, שאותם צריך היה לתקוף. כל אלה השפיעו שלילית על תוצאות הקרב.

לאחר שרכשו נסיון, החלו המפקדים ומטותיהם — בכל הדרגים ובכל החילות — מקדישים תשומת־לב גוברת לבעיות שיתוף־הפעולה. את בעיות ארגון הקרב שקדו מעתה לפתור בשטח עצמו. שיתוף־הפעולה אורגן למזוא עומקה של המשימה, ובאופן מדוקדק במיוחד — לשלב הראשון שלה. היו מקצים לפחות יממה אחת להכנות לקרב של החטיבות והגדודים — ולעתים אף של הפלוגות. הוקמה רשת־קשר מיוחדת — רשת שיתוף־פעולה. מפקדי הארטילריה נהגו להתמקם בצותא עם מפקדי הכוחות התוקפים, במוצבי־פיקוד משותפים — שם נמצאו גם נציגי החילות האחרים ונציגי חיל־האוויר.

תשומת־לב רבה הוקדשה להכשרת הגייסות ולבעיות ליכוד העוצבות והיחידות לקראת פעולות ההתקפה. לפני כל מבצע, עברו הגייסות אימונים ותרגילים אינטנסיביים בשטח הדומה לזה, בו מוקמו במשוער מערכי־ההגנה של האויב. עד קיץ 1944 נהגו להקצות את הטנקים לסיוע־צמוד למפקדי

אימת את עדיפות ההיערכות במספר דרגים; זו יצרה תנאים להגברה מתמדת של עצמת המהלומה במהלך הקרב, לביצוע התמרון, להדיפת התקפות־הנגד של האויב — ולפריצת מערך־ההגנה של האויב למזוא עומקו בקצב מוגבר.

חיפוי על פריצת מכשול

חלקם של חילות שונים בהתקפה

על יסוד הנסיון עיבדו המפקדים הסובייטים את מיטב הצורות לאיגוד הארטילריה — צורות שאיפשרו לכל רמת־פיקוד (מחטיבה עד ארמיה) לקיים אגד־ארטילרי משלה. דבר זה הקנה ליחידות ולעוצבות עצמאות־יתר, ואיפשר למפקדיהן להפעיל תוך כדי הקרב אש ארטילרית מרוכזת. הארטילריה הפכה לכוח־היסוד של הלם־האש העיקרי בצבא הסובייטי. גידול בטנקים — שנועדו לתפקידי סיוע־צמוד, באיכות וב־מספר, ולהפעלה „בהמון“ ובמרוכז בכיווני המאמץ־העיקרי — ליכדו את היערכות הכוחות, איפשרו לעוצבות וליחידות עצמת־מהלומה דרושה, אופי נחרץ של פעולות, תנופה בהתקפה ותמרון בקרב.

הטנקים היו ליסוד כוח־המחץ הנייד של צבא ברה״מ. חשיבותן של יחידות (ואף עוצבות מיוחדות) של חיל־ההנדסה עלתה; הן מילאו משימות מורכבות ואחראיות ביותר: סיור הנדסי, פינוי מוקשים, התקנת מעברים, בניית דרכים, מוצבי־פיקוד, ועמדות הצפיות. ליחידות ההנדסה היה חלק פעיל בצליחת מכשולי־מים, בהתבססות בתואי־קרקע שנכבשו ובאבטחת אנשיהם החשופים של הכוחות התוקפים.

תכנון וניהול פעולות הקרב

תופעה רבת־עניין היא ההתפתחות שחלה בכושר־היזמה של הפיקוד וביכולתו המקצועית, בתחום שבו רמת הפיקוד קו־

פריצת מכשול

הדיביזיות, אך עם עליית כושרם של מפקדי החטיבות והגדודים החלו מפקדים טנקים גם תחת פיקודם־הם. גדוד רגלים היו מגבירים, בדרך־כלל, בפלוגת טנקים, או בסוללת תותח־סער — ולפעמים בשניהם יחד.

לקח המלחמה הוכיח את מלוא חשיבותה של ההפתעה הטקטית. כמה דרכים להשגת ההפתעה: ביצוע פעולות, שלא שוערו על־ידי האויב; הנחתת המהלומה בעצמה בלתי־צפויה; הופעת איגוד כוחות ואמצעי לחימה ניכרים בגזרה בה לא ציפה לכך היריב; הפעלת אמצעי־לחימה משוכללים יותר,

תופעה נדירה-יחסית. המאבק החריף על כיבוש היוזמה ועל ההחזקה בה במשך הקרב כולו הקנה לרוב לקרבן ההתקלות אופי עז ונמרץ. תנאי להצלחה היו החלטות עוזות ומהירות של מפקדי הכוחות ופעולות נמרצות ונועזות של הכוחות.

במרדף

קרב ההגנה

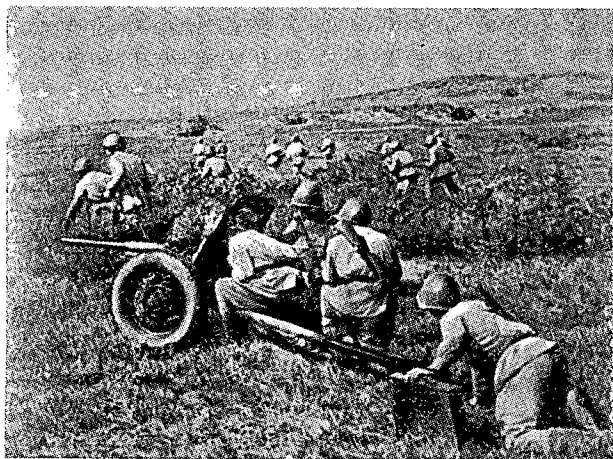
שינויים ניכרים חלו גם בטקטיקה של קרב ההגנה. המגמה בהתפתחות קרב הגנה ובשכלולו הוליכה להגברת יציבנותם וכושר-עמידתם של מערכי הר

הגנה; כלומר — יכולתם של הגייסות לשמור בידיהם את הקוים בהם נערכו, להדוף התקפותיהם של כוחות עדיפים ולגרום לאויב אבידות כאלו, שתאלצנה אותו לחדול ממבצעים התקפיים פעילים. היה הכרח לשפר בראש-זראשונה את כושר העמידה של ההגנה ואת יציבותה — והכנה בעיקר — להגנה הנ"ט. מטרה זו הושגה על-ידי צעדים, שננקטו בכמה תחומים: הגדלת צפיפותם של האמצעים הנ"ט, ודירוגם לעומק; הימנעות מפריסת הכוחות לאורך קוים — ובמקום זה ריכוזם באותן

שאינם מופרים לאויב; וביחוד — נקיטת אורחי פעולה וטכניסטים חדשים, אותם לא שיער הלז. ברור, כי ההפתעה ניתנת להשגה רק אם מפקדי כל החילות הם בעלי ידע נרחב, יזמה וכשרון בפיקוד ושליטה על הגייסות.

התקדמות זרדיפה

את המרדף ניהלו הגייסות הסובייטיים בשלב המאוחר של המלחמה בקצב מעולה, ללא הפוגה, תוך אימוץ מלא של כוחות פיסיים ונפשיים. עתה השפילו לשלב את תבניות הקרב ותבניות-השדרה, בעברם במהירות מהאחת לשניה. העדיפו בדרך-כלל רדיפה במקביל לכוח האויב הנסוג, כינון שהיא אפשרה להקדים את האויב בתפיסת תואי-קרקע חשוך בים, לצאת אל אגפי האויב ועורפו, לכתרו ולהשמידו חלקים-חלקים. לצורכי רדיפה הוקצו צוותי-קרב ניידים. בתקופה הראשונה התבססו צותים אלה על יחידות רגלים, שתוגברו בארטילריה וביחידות הנדסה (ולעתים נדירות — בטנקים). אך בשנים האחרונות של המלחמה (1944—1945) נשענו צוותי הרדיפה בראש וראשונה על יחידות שריון, שתוגברו ביחידות רגלים, בארטילריה ובהנדסה. הדבר הוסיף כוח-מחץ, תנופה — ועוצמות רבה, אשר איפשרה לקיים ממושכות, אף ללא מגע עם הכוחות העיקריים, פעולות נמרצות ונועזות של הגייסות.

סיוע צמוד של ארטילריה

גזרות, שבהן בעיקר היתה צפויה סכנה מטנקי האויב; שילובם של כל החילות, וכן האויריה, בלחימה נגד הטנקים; שיפור אמצעי הנ"ט עצמם; ולאחרונה: שכלול מערכי-ההגנה מבחינת התקנתם ההנדסית, התמחות מתמדת של יחידות הנדסה וכן עליית הכשרתן ההנדסית של כלל העוצבות והיחידות איפשרו תוך-כדי מהלך המלחמה להקים מערכי-ההגנה טובים יותר, להשתמש שמוש רב יותר בחפירות, תעלות-קשר ובמכשולי נ"ט ונגד אנשים — וכן לשכלל שיטות ההסנאה של הגייסות ואמצעיה.

כושר-העמידה של ההגנה עלה עוד יותר משהופיעו מגנני-נ"ט במוצב הפלוגתי ובמתחם הגדודי; ואילו בחטיבה, בדי-ביזיה ובדרגים שלמעלה מזה הוקמו מגנני-נ"ט עצמאיים, עתודות-נ"ט ארטילריות ועתודות-הנדסה ניידות ("פלגות-הסימה ניידות"). וזאת לציין: כל אמצעי הנ"ט, שמקומו

קרב-ההתקלות נפתח, כרגיל, עוד בטרם הושגו נתונים מלאים על המצב. הוא היה מתפתח בדרך כלל על פני חזית רחבה, כשהאגפים חשופים, וציינוהו תמורות מהירות באורחי-הפעולה ובצורות התמרון. השתתפותם של ארטילריה, טנקים וחיל-אוויר הקנו לקרב-ההתקלות אופי פעיל ותמרוני ביותר; פיקוד ושליטה מושפלים על הגייסות הביסו לא-פעם את איגוד-כוחות האויב העיקרי. בהשגת ההצלחה נודעה חשיבות רבה לעבודה תקינה של המודיעין, שאיפשרה התרעה-מראש לגייסות על התקרבות היריב.

את קרב-ההתקלות אפיינה בשנות המלחמה השאיפה לתפוס את היוזמה, להקדים את האויב בפריסת הכוחות — ובמיוחד בפריסת אמצעי-האש; השאיפה להשתלט על תואי-קרקע חשוך בים וליצור עדיפות כוחות ואמצעים בכיוון המכריע. קרב-התקלות ניהלו יחידות ועוצבות ברוב המקרים בעומקה הטקטי והאופרטיבי של הגנת היריב, נגד עתודותיו המתקרבות, וכן במצבי רדיפה. קרב-ההתקלות תוך-כדי מסע-התקדמות — היה

סיכום

התפתחותו של התמרון בקרב ההגנה התבטאה בהיערכות עמוקה של הגייסות; בהגדלתן המספרית של העתודות ובהתמחותן המדויקת של כל סוגי העתודה; בתמרון גמיש יותר, הנערך מתוך עומק מערך ההגנה ומגזרות שלא-הותקפו; וכן — בביצוע התקפות נגד עזות ונחיצות ביותר. במצבי הגנה השתמשו בתמרון לתכליות הבאות: לחיזוק יחידות הדרגים הראשונים ולתגבורם; לסתימת הפרצות והפערים, שנוצרו במערך ההגנה במהלך הקרב; להקמת איגודי-כוחות לצורך הנחתת התקפות נגד; לקיצורו של קו-החזית של ההגנה, על-מנת לשפר את מצבם של הכוחות המגינים, או כדי לאפשר להם לסגת ולהיערך בקו-הגנה נוחים יותר; לשיקום עתודות שכבר הוצאו משדה הקרב, ולהבאת הגייסות למצב של יכולת-קרב, לאחר שסבלו אבידות ניכרות בקרבות קודמים. והרי כל אלה — ערכם וטעמם עמם כיום, ממש כצו.

גם בתחום הכנת מערכי-ההגנה ובניתם חלו שינויים ושיפורים מהותיים — ועלה בהדרגה כושרם של המפקדים. באביב 1943 כבר ניתן הפיקוד הסובייטי כליל על שיטת המוצבים העצמאיים בהגנה והסובייטים עברו למערכי-הגנה שלמים — שיטה המתבססת על מערכת חפירות ותעלות-קשר. עומקה של רצועת ההגנה-הטקטית הגיע בסוף מלחמת-העולם השנייה לפעמים ל-20—15 ק"מ, והיא היתה מורכבת בדרך-כלל משתי חגורות-הגנה, שכל אחת מהן כללה 2—3 מערכי-הגנה; ואילו כל מערך הגנה היה מורכב משנים ועד ארבעה קו-חפירות רצופים. היערכות בהגנה מסוג זה הבטיחה כושר-עמידה ו"כושר-חיים" גדולים; ובסופו-של-חשבון — חוסן לא-יִפְרָץ, ויציבות רבה.

*

אפשר לסכם ולומר, כי הרבה יסודות ומללים בטקטיקה ובתורת-הלחימה הכוללת, שפותחו בשקידה על-ידי הכוחות הסובייטיים בשנות מלחמת-העולם השנייה, ושהיו יפים למלחמה שהסתיימה לפני 20 שנה — יפים ומתאימים מיום אף למלחמה שתתנהל בתנאי תקופת-נרשלונו.

במגנן הנ"ט, אשר שולב במוצב הפלוגתי או במתחם הגדודי, אף הועמדו תחת פיקודם של מפקדי הפלוגות או הגדודים. החלטה עקרונית זו, שהוגשמה במציאות, כי מפקד הכוח ה"כללי-צבאי" הוא שישא באחריות לכינון מערכת ההגנה הנ"ט, הקלה הרבה על ארגון ההגנה בכללותה, הקנתה לה גמישות בשליטה על הכוחות ועל אמצעי הלחימה הנ"ט, ויודאה את שיתוף-הפעולה ההדוק ביניהם.

תכנון קרבי-ההגנה וניהולו

שכלול ההגנה התבטא גם בריכוזו הגובר של המאמץ ההגנתי הכולל בכיוונים ובגזרות בהם עלול היה האויב להנחית את המלומותיו, ובתוספת עומק. בשלב ההתחלתי של המלחמה, כאשר עוצבות החי"ר ויחידותיו לא היו חמושות דיין, ונאלצו להיערך בגזרות-הגנה רחבות-מדי — ואצל מפקדים רבים חסר גם נסיון קרבי — נהגו לחלק את הכוחות ואמצעי-הלחימה שהיבשו לאורך קו-החזית, ואת ההגנה ערכו לעומק לא-רוב. תכופות נבנתה ההגנה מוצבים-מוצבים, שלא הותקנו כיאות מבחינה הנדסית. הפערים ביניהם לא אובטחו באופן ממש, והאגפים נשארו כמעט-חשופים. האויב היה פורץ הגנה כזו בקלות, והיה מפתח את הצלחתו לעומק, כמעט ללא-הפרעה.

עם עליית רמתה של אגנות הקרב, החל הפיקוד הסובייטי, במקרים תוכפיים-והולכים, לרכז את עיקר כוחותיו באותם אזורים, שבהזדקקתם מותנה היה כושר-העמידה של ההגנה בכללותה, ובכיוונים בהם צפויה היתה ביותר המהלומה-היעיקרית של האויב. בטנקים השתמשו עתה בגזרות-הגנה חיוניות ביותר. הם שמשו "מלט" מלכד בהגנה, העלו את כושר עמידתה, ועשוה לפעילה ולבלתי-יחידירה. בקרב ההגנה סופחו לרוב יחידות הטנקים לעוצבות ברמת דיביזיות וקורפוסים, והשתמשו בהן במרוכז, כעתודת-טנקים להנחתת התקפות-נגד. חלק מהטנקים היו תופסים עמדות בתוך מגנני הנ"ט. במקרים רבים הופעלו הטנקים במארבים.

ערב פרוץ המלחמה מקובל היה לחשוב, כי תפקידה של הארטילריה בקרב ההגנה הוא רק חיזוק-אשן של יחידות חיל-הרגלים. במהלך המלחמה עלתה חשיבותה של אש הארטילריה ובשלב השני של המלחמה היא כבר היתה את היסוד למערכת-האש כולה.